

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Лешенок Уляни Сергіївни

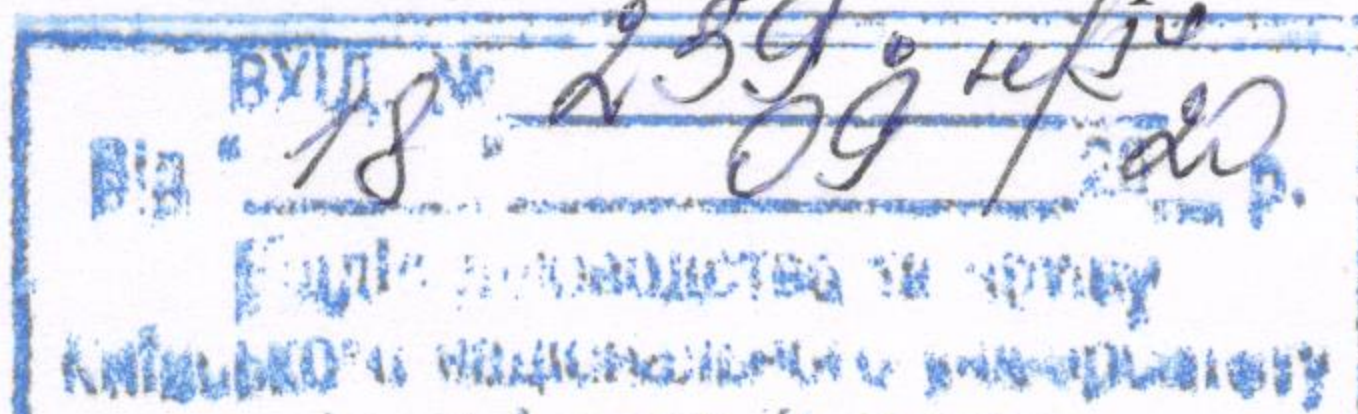
«Емпірична ідентифікація політичних орієнтацій на основі життєвих цінностей в українському суспільстві»,

поданої до спеціалізованої вченої ради Д 26.001.30 Київського національного університету імені Тараса Шевченка на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.02 – методологія та методи соціологічних досліджень

Протягом 2001-2020 років в Україні вже 17 раз було проведено вибори, які були черговими і позачерговими, додатковими і повторними та навіть були вибори, які визнали такими, що не відбулися. Може скластися враження, що вибори в Україні є чи не єдиною і найбільш дієвою формою висловлення громадської думки. Таке інтенсивне електоральне життя вже обійшлося державі приблизно у 13 млрд. гривень прямих організаційних витрат, а масштаби опосередкованих витрат навіть важко собі уявити. Таким чином, дуже своєчасними є науково-академічні дослідження політичних орієнтацій, як елементів політичної культури, які допоможуть узагальнити, пояснювати та передбачати зміни у політичному житті українського суспільства ще до того, як ми стикнемося з черговою політичною кризою. Тому робота Уляни Лешенок, що присвячена ідентифікації політичних орієнтацій на основі життєвих цінностей у нашому суспільстві, є дуже актуальною.

Детальне ознайомлення з текстом дисертації Уляни Лешенок дає підстави стверджувати, що підхід здобувача до обґрунтування ідентифікації політичних орієнтацій на основі життєвих цінностей відзначається фундаментальністю і завершеністю дослідження.

Основні наукові результати, висновки і рекомендації дослідження є достовірними внаслідок оперування досконалим теоретико-методологічним інструментарієм та залученням значного масиву даних емпіричних досліджень. Взагалі авторка вдало поєднує вичерпний теоретичний аналіз

соціологічних підходів до аналізу життєвих цінностей і політичних орієнтацій, увагу до методичних нюансів вимірювання (наприклад, надання переваги опосередкованим методам вимірювання, врахування екологічної помилки, тонкощі аналізу індивідуальних та агрегованих даних, ефекти при вивченні змін тощо) із вмінням використовувати статистичні методи аналізу вторинних даних (кореляційний аналіз та аналіз відповідностей).

В дослідженні ретельно розглянуто теоретичні підходи до інтерпретації поняття «життєві цінності», які виступають базою для формування політичних орієнтацій, які, у свою чергу, можуть здійснювати вплив на електоральну поведінку. Вимірювання цінностей здійснюється на базі однієї з найбільш впливових концепцій базових цінностей Ш.Шварца де під цінностями розуміють бажані цілі, які мають різну значимість і виступають керівними принципами в житті людини.

Авторка уважно аналізує визначення політичних орієнтацій через поняття «політичної культури», піддає конструктивній критиці підходи до вимірювання політичних орієнтацій, що базуються на самопозиціонуванні у ідеологічному просторі і доводить перспективність і доцільність ідентифікації політичних преференцій на основі життєвих цінностей.

Взагалі сильною стороною роботи є залучення, переосмислення і практичне застосування результатів багатьох джерел та релевантних міжнародних досліджень. Зокрема відомого і поважного Європейського соціального дослідження, на даних якого і якого Уляна Лешенок провела самостійний аналіз взаємозв'язку між життєвими цінностями та політичними орієнтаціями.

Оцінюючи здобутки дисертаційного дослідження, перш за все варто вказати на результати, що мають вагому наукову новизну. Це, насамперед, комплексний аналіз теоретичних та емпіричних досліджень, який дозволив зробити висновок щодо проміжного місця політичних орієнтацій у причинно-

наслідковому впливу цінностей на електоральну підтримку, а також встановити значущий зв'язок між усіма цими складовими. Оригінальності дисертаційному дослідженню додає групування політичних суб'єктів та областей в межах континууму, утвореному ціннісними орієнтаціями.

Кластеризація областей на основі рівня вираженості життєвих цінностей та електорального вибору має особливу практичну цінність, оскільки в Україні відбувається помірний зсув населення у бік постматеріалістичних цінностей, тому пояснюваний потенціал для соціальних процесів дихотомічного протистояння Схід-Захід потроху втрачає свої позиції, і все більшої ваги для побудови регіональних класифікацій набувають не поселенські та соціально-демографічні особливості, а індивідуальні і культурні цінності.

Загалом дисертаційне дослідження здійснено на високому науково-теоретичному рівні. Проте деякі його положення є дискусійними, а саме:

1) Незважаючи на аргументованість і логічність доказу механізму впливу базових цінностей на політичні оціночні судження та мотивування певної електорального вибору, хотілося б побачити більше уваги іншим механізмам обумовлення електоральної поведінки в українському контексті. Авторка справедливо зазначає, що політичній культурі в Україні притаманні певна фрагментарність і парадоксальність, а також недостатній рівень компетентності населення, який є одним з джерел амбівалентності особистості, тобто поєднання взаємовиключних орієнтацій (стор. 113). Це робить людей некритичними і вразливими до різноманітних зовнішніх впливів - популістської риторики, пропаганди, медійно-розважального контенту, прямої політичної реклами тощо. Саме тому результати виборів щодо деяких політичних гравців викликають щонайменше здивування. Дисертаційне дослідження значно виграло б від короткого огляду

альтернатив раціонально-ціннісного підходу до аналізу чинників політичної підтримки.

2) Викликає деякі сумніви ідеологічне структурування партій виключно на основі ціннісних орієнтацій їх прихильників (стор.166). Як сказано у дисертаційній роботі, *«Структуруючи партії у межах певного ідеологічного простору, ми отримуємо необхідну базу для того, щоб розуміти, наскільки адекватно функціонує демократія у даній країні, чи пропонують різні політичні сили альтернативні політичні погляди, і, відповідно, чи має населення у цій країні реальне право вибору, або ж вибір є звичайною фікцією, адже різні політичні сили пропонують одне й те саме»* (стор. 73-74). Тут більш адекватним здається аналіз програмних текстів політичних суб'єктів і виступів політичних лідерів. Але це вже може бути настільки масштабним завданням, що йому варто присвятити окреме дослідження.

3) У роботі присутня деяка варіативність у виборі індикатора для вимірювання електорального вибору. Так спочатку це запитання *«За яку партію або виборчий блок Ви голосували на цих виборах?»* (стор. 136), а далі прихильників партій ідентифікують на основі запитання: *«Яка саме політична партія в Україні є Вам більш близькою, ніж решта партій?»* (стор. 144). Необхідність заміни індикатора не пояснена і є дискусійною.

Але зазначені зауваження не применшують значущості дисертації. Окрім подальшого внеску у методику ідентифікації політичних орієнтацій, дослідження має змістовний сенс, оскільки було отримано цікаві результати щодо можливостей застосування теорії цінностей Шварца до українських даних.

Структура дисертації логічно побудована і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених дослідницьких завдань. Дисертація та автореферат оформлені відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, що висуваються до подібних наукових робіт. Зміст автореферату є

ідентичним основним положенням дисертації. Не викликають зауважень постановка мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. Наприкінці кожного розділу подано чіткі стислі висновки, які відповідають тексту дисертації. Дисертація пройшла значну апробацію у публікаціях та виступах на наукових конференціях.

Таким чином, дисертаційна робота «Емпірична ідентифікація політичних орієнтацій на основі життєвих цінностей в українському суспільстві» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами), а її автор – Лешенок Уляна Сергіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.02 – методологія та методи соціологічних досліджень.

Виконавчий директор Київського міжнародного інституту соціології,
кандидат соціологічних наук

Харченко

Н.М.Харченко

Кришак О.В. головний уч.

